

Anica Bilić

PROSTOR U KOLU GORAH (1851.) OTA ŠIJAKOVIĆA

dr. sc. Anica Bilić, Centar za znanstveni rad HAZU, Vinkovci, izvorni znanstveni članak

UDK 821.163.42.09 Šijaković, O.-1

Interpretativna se pozornost usmjerava na prostor u stihovanom djelu Kolo gorah iliti pozdrav veseli prastaromu i veleslavnomu od Požege gradu i velenarodnim njegovim vilam pjesnika franjevca Ota Šijakovića (Ilok, 1823. – Bač, 1878.), napisanom i izvedenom 1851. u Požegi, a tiskom objavljenom 1862. u Zagrebu.

Kako pozdrav pripada postupcima društvenoga ophođenja, najprije se Kolo gorah promatra kao govorni čin prema teoriji Johna Austina. Analizirajući ideologematski sloj s osloncem na ruske semiotičare Lotmana i Toporova, potvrđuje se kako krajolik posjeduje sposobnost postati znakom za nešto te, kao književni prostor, može izraziti neprostorne odnose, oblikovati društvene, političke i ideološke aspekte svjetonazora. Budući da je pejsaž u Kolu gorah književno oblikovan kao idealizirani i nacionalni prostor, analiza je usmjerena na uklopljenost toga djela u književnost hrvatskoga romantizma i njegovu ulogu u nacionalno-integracijskim procesima XIX. stoljeća. S uporištem u teorijama nacije i nacionalizma Benedicta Andersona, Erica Hobsbawma i Anthonya D. Smitha, uloga promatrana djela u oblikovanju nacionalnoga identiteta analizirana je kroz osnovna tematska područja: kolektivna prošlost, sadašnjost i budućnost, zajednički prostor, zajednička kultura i nacionalni čovjek.

Premda se referira na konkretne geografske lokacije i požeško gorje, književni prostor u Kolu gorah idiličan je te Oto Šijaković u nj upisuje povijesnu i kulturnu dimenziju, političke ideale i svjetonazorna uvjerenja, potom ga spiritualizira unošenjem mitoloških bića i promatranjem kao djela Božje objave. U oblikovanju književnoga prostora primijenio je idealizaciju na vremenskoj osi sa slavnom prošlošću, lijepom sadašnjošću i sretnom budućnošću te na društvenoj razini s pozitivnim ljudima u idealnoj državnoj i crkvenoj zajednici.

Ključne riječi: *Oto Šijaković; književni prostor; krajolik; nacionalno-integracijski proces; romantizam*

1. Uvod

Svojom stihovanom apologijom Požegi i požeškom kraju poduljega naslova *Kolo gorah iliti pozdrav veseli prastaromu i veleslavnomu od Požege gradu i velenarodnim njegovim vilam s posvetom u znak dubokoga poštovanja velečastnomu i veleučenom ucu Kaji Agjiću, manastira požeškoga gvardianu i Cesar. Kralj. Gymnasie požeške upravitelju*, potpisanim i potvrđenim autorskim identitetom *po Ottonu Šiakoviću u istomu učilištu pješništva učitelju*, preciznim datiranjem i lociranjem *dne 1. svibnja 1851. prikazano i spjevano u Požegi*, Oto Šijaković¹ uključuje se u krug pisaca što su u hrvatskoj književnosti proslavili ljepotu krajolika i kulturne povijesti toga prostora, kao Antun Kanižlić, Franjo Ciraki, Matko Peić i dr.

Ujedno treba naglasiti da je Oto Šijaković pripadnik hrvatskoga kulturnoga kruga u Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga, "koja je u 19. st. obuhvaćala franjevačke samostane u Slavoniji, Srijemu, dijelu Bačke te mađarskome i austrijskom Podunavlju",² a u užem

¹ Otto(n) Šijaković rođen je 12. ožujka 1823. u Iloku i kršten kao Grgur, a umro 2. veljače 1878. u Baču. Stupio je u franjevački red 1840. Teologiju je pohađao u Baji (1843. – 1845.), a 1846. postao svećenikom. Kao mlad svećenik dobiva mjesto profesora 1848. na gimnaziji u Požegi dok je Kajo Agjić ondje bio ravnateljem. Kajo Agjić zabilježio je o njemu da je "bonus poeta et illyrica lingua bene gnarus". Osim u Požegi, gdje je bio profesor VI. razreda, a poslije latinskoga i grčkoga jezika, radio je još i na gimnazijama u Baji, Radni i Baču. Prije 1856. položio je licencijat teologije i crkvenoga prava. Od 1857. do 1860. boravi u Vukovaru, kamo je došao iz Šarengrada. Proforsku službu obavljao je u Baji (1862. – 1863.), a zatim je ondje bio gvardijan (1863. – 1866.). Boravio je 1875. u Iloku, a potom u Baču, gdje je i umro.

Objavio je: *Kolo gorah iliti pozdrav veseli prastaromu i veleslavnomu od Požege gradu i velenarodnim njegovim vilam, u znak dubokoga poštovanja velečastnomu i veleučenom ucu Kaji Agjiću, manastira požeškoga gvardianu i Cesar. Kralj. Gymnasie požeške upravitelju po Ottonu Šiakoviću u istomu učilištu pješništva učitelju dne 1. svibnja 1851. prikazano i spjevano u Požegi*, Zagreb, 1862.

O važnosti i pšvenstvu verozakonskoga podučavanja mladeži na učilištih, Godišnje izvještje C. K. Požeškog gimnazii sa četiri razreda koncem školske godine 1854.

Čestitka pedeseto-godišnjem misniku velečastnom i velecšnjenom Ocu Dominiku Kirchmayeru, C. K. Učilišta Požeškog Učitelja, Deržavnom Tajniku I Savjetniku Izsluženom, Triput Već Deržavniku, I Sadanjem Deržave Kapistranske Velevrēdnomu Čuvaru Na Blagdan Druge Mlade Mise Po Othonu Šiakoviću, Iste Derževe Svetjeniku, U znak predubokoga strahopoštovanja, i nepokolebive sinovske harnosti posvetjena, Baja, 1867.

Ode Honoribus Admodum Reverendi Patris Josephi Matzek, SS. Theologiae et Juris Ecclesiastici Licentiatu, eiusdemque Lectoris Jubilati, tertium Ex-Ministri Provincialis Senioris, Ex-Definitoris totius Seraphici Ordinis, Ex-Commissarii Visitatoris et actualis Terrae Sanctae Commissarii Generalis, et Deeani Provinciae, Occasione Secunditarum, Die 16. Augusti Anno R. S. 1867., In perpetuum amoris pignus oblata Bajae a p. Othone Šiaković, Eiusdem Provinciae Alumno, 1867.

U rukopisu su ostali:

Odziv preradostna i iskrena srca Velečastnom i Velecšnjenom Ocu Dominiku Kirchmayeru, Reda S. Franje Države Kapistranske Staro-Misniku, C. K. Učitelju, Propovedniku, Tajniku, Dvapat Savjetniku, Triput Državniku i Jedanput Iste Države Čuvaru Izsluženom i Velevrēdnomu Prigodom Svoga Vitežkim Krstom Franje Josipa I. Za nauke Stečena Odlikovanja U Znak Harnosti I Dubokoga Svoga Strahopoštovanja, Dne 6. Veljače 1871. Žarkom Ljubavi Prikazan Po Othonu Šiakoviću Istoga S. Reda i Države Svetjeniku u Cerniku.

Carmen Posthumum Piaae Memoriae ac Diis Manibus olim D. Matthaei Petri Katančić, Požega.

² Franjo Emanuel Hoško, *Agjićeva uloga u Franjevačkoj provinciji sv. Ivana Kapistranskoga*, Zbornik radova o Kaji Agjiću, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Centar za znanstveni rad Vinkovci, Posebna izdanja VIII., Vinkovci, 1996., str. 36.

smislu činili su ga njegovi prethodnici i suvremenici Grgur Čevapović, Marijan Jaić, Kajo Agjić,³ Dominik Kirchmayer, Josip Matzek, Euzebije Fermezdžin, Ivo Rodić i dr., što su naslijeđenu baštinu čuvali i promicali te suvremenu duhovnost i kulturu izgrađivali.⁴

Uzmemo li u obzir objavljena i rukopisna djela Ota Šijakovića,⁵ lako je uvidjeti da su prigodnoga karaktera s posvetama istaknutim i znamenitim redovnicima franjevcima: *Kolo gorah* Kaji Agjiću, *Odziv preradostna i iskrena srca* i *Čestitka pedeseto-godišnjem misniku* Dominiku Kirchmayeru,⁶ *Ode* Josipu Matzecu⁷ te *Carmen Posthumum* Matiji Petru Katančiću. Šijaković stoga pripada redu hrvatskih pjesnika prigodničara i hrvatskih latinista, koji su na hrvatskom i latinskom jeziku opjevali suvremene događaje, obljetnice i javne ličnosti iz društvenoga, političkoga i crkvenoga života i na taj se način priključio prigodničarskoj pjesničkoj struji u Slavoniji, započetoj u XVIII.

³ Kajo Agjić (Pleternica, 1805. – Požega, 1892.)

Nakon osnovnoga školovanja u rodnom gradu, polazio je gimnaziju u Zagrebu i Požegi. Godine 1823. postao je član franjevačke provincije sv. Ivana Kapistrana. Filozofsku i teološku naobrazbu stekao je u franjevačkim učilištima u Našicama (1823. – 1825.), bogoslovnim školama u Baji i Vukovaru (1825. – 1828.) te na Sveučilištu u Budimpešti (1828. – 1831.), gdje je položio ispit za profesora teologije. Predavao je na franjevačkim bogoslovnim školama u Mohaču i Vukovaru. U Vukovaru je bio dekan bogoslovne škole i filozofskoga učilišta, upravitelj mjesne pučke škole, a u Požegi ravnatelj gimnazije. Obavljao je brojne crkvene upravne dužnosti: bio je gvardijan u Vukovaru i Požegi, defintor i provincijal.

Djela:

Sastav bogoslovja dilorednog, I, II. Budim, s slovi Kr. magj. sveučilišta, 1847.

Štitenja i Evangjelja za sve nedilje i svetkovine priko godine..., Zagreb, 1851., Požega 1865.

Uspomena gimnazije požeške, Zagreb, 1852.

Crkvena povijest (rukopis), Požega, 1856.

Poviest manastira Požeškoga, reda s. Franje Serafinskog Deržave kapistransko-bulgarsko-vlaške, Zagreb, 1865.

Manulae Franciscanum, Budae, Typis Maritimi Bago, 1872.

U: *Helena Sablić-Tomić i Goran Rem*, Slavonski tekst hrvatske književnosti, Matica hrvatska, Zagreb, 2003., str. 448.

Vidjeti još: *Zbornik radova o Kaji Agjiću*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Centar za znanstveni rad Vinkovci, Posebna izdanja VIII., Vinkovci, 1996.

⁴ Usp. Franjo Emanuel Hoško, *Kajo Agjić i vukovarski odjel franjevačke bogoslovne škole*, Zbornik radova o Kaji Agjiću, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Centar za znanstveni rad Vinkovci, Posebna izdanja VIII., Vinkovci, 1996., str. 152.

Hrvatska riječ u Srijemu, Antologija srijemskih pisaca, priredio Dubravko Horvatić, Ogranak Matice hrvatske Tovarnik, Zagreb, 1995., str. 230.

⁵ Vidjeti bilješku 1.

⁶ Dominik Kirchmayer (Osijek, 1794. – Osijek 1878.) pohađao je bogoslovnu školu u Vukovaru (1816. – 1818.), zaredio se 1817. u Đakovu. Učitelj je pučke škole u Vukovaru (1818. – 1819.), potom gimnazijski profesor u Osijeku (1819. – 1824.). Tajnik je provincijalima Petru Beckeru i Grgi Čevapoviću, samostanski poglavar u Požegi (1830. – 1839.), Beču (1844. – 1845.), Osijeku (1845. – 1847.) te provincijal (1839. – 1842., 1851. – 1854., 1863. – 1866.).

⁷ Josip Matzek (Radna, 1793. – Beč, 1869.) završio je filozofsko učilište u Baji 1815., bogoslovne škole u Mohaču i Vukovaru. Kao profesor teologije predavao je na bogoslovnim školama u Baji i Vukovaru. Samostanski je starješina u Vukovaru (1828. – 1830.) i Budimpešti (1834. – 1836.), provincijal (1830. – 1833., 1836. – 1839., 1842. – 1845.). U Beču je od 1846. povjerenik za poslove Svete Zemlje u Habsburškoj Monarhiji. Generalni je defintor Franjevačkoga reda te generalni vizitator u vlastitoj provinciji. Objavio je *Missionsnotizen aus dem Hl. Land* (Wien, 1864.).

stoljeću, a kao pisac – franjevac uključio se u tradiciju nabožnoga poučavanja redovničkih zajednica, zauzetih oko duhovnoga, vjerskoga i kulturnoga unaprjeđenja slavonskoga i srijemskoga čovjeka, a čija su postignuća trajno upisana u hrvatsku kulturnu i duhovnu baštinu.

2. Kolo gorah iliti pozdrav veseli kao govorni čin

U *Kolu gorah* Ota Šijakovića, napisanom i izvedenom 1851. u Požegi i tiskom objavljenom 1862. u Zagrebu, prepoznajemo naslijeđem usvojene književne konvencije i književnu kulturu XIX. stoljeća. Šijaković započinje svoj stihovani panegirik invokacijom “Oj Požego od starinah grade”, evocirajući njome urbani prostor i starinu toga najstarijega slavonskoga grada, što je zadržao kontinuitet još iz turskoga doba. Slavonija je uglavnom zauzimala rubno mjesto unutar hrvatskoga kulturnoga prostora i percipirana kao ruralni prostor s dominacijom tradicijskoga i pučkoga, koji zasjenjuju njezin urbani i elitni segment. Među slavonskim gradovima, Požega je jedina s gradskim kontinuitetom iz turskoga vremena. *Pozdrav veseli* Ota Šijakovića, uz Požegu, upućen je gorskom krajolik, što poput kola obgrljuje i opkoljava urbani prostor, a tematiziranjem slavonskoga gorja dotiče se stereotipa ravne Slavonije.

Prema unutrašnjoj pragmatiki Šijakovićeve teksta možemo definirati onoga tko govori, a to je iskazni subjekt (subjekt koji govori u sadašnjem trenutku),⁸ čiji se govor poklapa s ljudskim glasom pa nalikuje izvanknjiževnoj govornoj proceduri – pozdravu. Odredimo li mjesto subjekta, možemo reći da se poklapa s realistički koncipiranim iskaznim subjektom. U opisu organskoga svijeta i prirodne konfiguracije tla iskazni subjekt se ne povlači iza predmeta svojega opisivanja, nego ističe svoju vizuru, svoj kut gledanja i govorenja javljajući se u prvom licu jednine: “A ja oko ka Istoku bacim...⁹ Prvi predmet uvijek oku mome...”.¹⁰ Adresati kojima pozdrav direktno upućuje poznati su i verzirani: Požega, poimence gore, vile i znameniti pojedinci iz kulturne prošlosti toga kraja, čija su imena ostala u pamćenju zajednice.

Kolo gorah možemo promatrati u kontekstu svečana govorenja, kojemu je predmet pohvala te u njemu pronaći odlike kićenoga ili pohvalnoga govora. Ernst Robert Curtius u kontekstu svečana govorenja još iz vremena helenizma razlikuje nekoliko vrsta govora: pohvala vladara, nadgrobní govor, svadbeni govor, govor u čast rodendana, utješni govor, pozdravni govor, govor čestitanja itd.¹¹ Nadalje govori o tome kako se vremenom

⁸ Käte Hamburger, *Logika književnosti*, Nolit, Beograd, 1976.

⁹ *Kolo gorah iliti pozdrav veseli prastaromu i veleslavnomu od Požege gradu i velenarodnim njegovim vilam u znak dubokoga počitanja velečastnomu i veleučenom otcu Kaji Agjiću, manastira požeškoga gvardianu i Cesar. Kralj. Gymnasie požeške upravitelju, po Ottonu Šiakoviću u istomu učilištu pješništva učitelju, dne 1. svibnja 1851. prikazano i spjevano u Požegi, Zagreb, 1862., str. 7.*

¹⁰ Citirano prema Oto Šijaković, *Kolo gorah iliti pozdrav veseli prastaromu i veleslavnomu od Požege gradu i velenarodnim njegovim vilam*, Zagreb, 1862., str. 10. Sve ostale citate iz navedena djela donosim prema istom izdanju, i to tako da uz citat u zagradu stavljam samo broj stranice na kojoj se citat nalazi.

¹¹ Ernst Robert Curtius, *Evropska književnost i latinsko srednjovjekovlje*, Matica hrvatska, Zagreb, 1971., str. 74.

usustavila nauka o kićenom ili pohvalnom govorništvu te uvijekbavala slijedom uputa “o slavljenju”, a pohvalni su se govori počeli s ljudi prenositi i odnositi na krajeve, zgrade i umjetnine, odnosno mogli su se primijeniti na svaki predmet. Retorika je “prodrla u sve vrste literature. Njezin umjetno sazdana sistem postade glavni nazivnik, nauk o obliku i riznica oblika književnosti uopće.”¹² Topoi, pomoćna sredstva za izgrađivanje govora, “postaju klišejima koji se mogu literarno općenito primjenjivati, te se rasprostiru svim područjima literarno shvaćena i oblikovanoga života.”¹³ U *Kolu gorah* nalazimo brojne topoe koji upućuju na književne konvencije preuzete iz antičkoga govorništvu. Usmjerujući svoju spisateljsku pozornost na prirodni krajolik i konkretne lokalitete, izražava nemoć da kao pjesnik riječima izrazi pejsažne ljepote:

Naslikati pervo bi ga mog'o
Kist u ruci vęštog umętnika,
Nego l' pero opisat pęsnika. (13)

Na mnogim mjestima iskazni subjekt koristi formule skromnosti i neizrecivosti, čime pojačava sliku neopisive ljepote organskoga svijeta, kojega doživljava kao čudo:

Ako slavu ja zapęvam vašu,
Slabim glasom ubogih gusalah,
a nemojte meni zamęriti... (3)

Reč u jednu sve da mi se dádé,
Da što mislih na jenput namislim,
I sa tri sto da rukami pišem,
Svu tvû nebi opisao slavu. (24)

Izričaj nemoći da riječima primjereno proslavi ljepotu prirodnoga okruženja Požege možemo imenovati *toposom neizrecivosti* prema Ernstu Robertu Curtiusu.¹⁴ Predmet je kićenoga govora pohvala, a predmet je Šijakovićeva hvalospjeva sa 732 deseterca krajolik, njegova prošlost i sadašnjost te kulturna povijest. Iz potrebe hvaljenja i slavljenja usvojio je panegirički stil te u svojem kićenom govoru koristi panegirički topos nadmašivanja kako bi pokazao da se s opjevanim predmetom pohvale ne može ništa usporediti. *Topika završetka* daje čitatelju do znanja da je djelo završeno kao cjelina, a povezuje ga s formulom skromnosti i toposom nadmašivanja jer su slavna prošlost i sadašnja ljepota Požege, požeškoga gorja i Zlatne doline zaslužili pohvalu, kakvu pjesnik nije u stanju riječima izraziti i proslaviti:

¹² Curtius, str. 75.

¹³ Curtius, isto.

¹⁴ Curtius, str. 168 – 170.

Dovle tekla siva slava Tvoja,
Dovle t e k l a slaba p ě s m a moja. (31)

Panegirikom u stihu hvali prirodne ljepote Požege i njezine okoline, njezinu prošlost, sadašnjost i budućnost¹⁵ potvrdivši svoju dosljednu pripadnost pohvalnom govoru i pozdravnoj pjesmi.¹⁶

Polazeći od postavke o performativnosti književnoga diskursa, možemo *Kolo gorah* promatrati kao govorni čin. Prema Johnu Austinu¹⁷, pozdrav pripada razredu *bihejvitiva* ili postupaka društvene ophodnje, tj. "činova govora vezanih uz neko društveno ophođenje",¹⁸ kakvi su, uz pozdravljanje, još čestitanje, ispričavanje i dr.

Pozdravljanje podrazumijeva i izvedbu, odnosno javni govorni čin uvjetovan određenom prigodom te se u impresumu precizira nadnevak i mjesto njegove izvedbe: "dne 1. svibnja 1851. prikazano i spĕvano u Požegi". Vrlo razvedeni impresum Šijakovićeve djela snabdijeva nas brojnim podacima, sadrži naslov "Kolo gorah", podnaslov sa sekundarnom žanrovskom oznakom "Pozdrav veseli", potom slijedi posveta u kojemu apostrofira naslovljenike s brojnim atributima, iskazima poštovanja i preciznim titulama: "prastaromu i veleslavnom od Požege gradu i velenarodnim njegovim vilama u znak dubokoga poĉitanja veleĉastnomu i veleuĉenomu ocu Kaji Agjiću, manastira požeškoga gvardijanu i cesar. kralj. gimnazije požeške upravitelju",¹⁹

¹⁵ "Poznoantiĉka teorija toĉno je izradila propise za slavljenje gradova. Polazilo se od poloŹaja, zatim je trebalo napomenuti i sve ostale odlike grada, naroĉito njegovo znaĉenje za njegovanje umjetnosti i znanosti." Curtius, str. 166.

¹⁶ U antiĉkoj retorici tri su vrste govora: pohvalni, politički i sudski. U pohvalnom govoru argument je etika, u političkom društveni probitak, u sudskom istina.

Usp. Ivo Škarić, *Temeljci suvremenoga govorništva*, Školska knjiga, Zagreb, 2003., str. 13.

¹⁷ "Stavljajući ilokucijske radnje u središte svoje pozornosti, Austin izdvaja pet osnovnih vrsta: verdiktive ili zabrane; egzerĉitive ili naredbe; komisive ili obveze; bihejvitive ili postupke društvene ophodnje; te ekspozitive ili izlaganja."

Usp. Vladimir Biti, *Pojmovnik suvremene knjiŹevne teorije*, Matica hrvatska, Zagreb, 1997., str. 139 i Shoshana Felman, *Skandal tijela u govoru*, Naklada MD, Zagreb, 1993., str. 16.

¹⁸ Felman, isto.

¹⁹ Kajo Agjić ravnatelj je Požeške gimnazije 1848. – 1852.

"Bansko vijeće (vlada) naloŹilo je "da se koliko je moguće svi nauci i narodnom ilirskom jeziku odasle predaju i svakako sluŹbeno dopisivanje u njemu vodi". (APG, *Historiae Regii Maioris Gymnasii Posegani, Liber secundus*, obuhvaća razdoblje od studenoga 1820. do zakljuĉno sa školskom godinom 1851./52. Vidi školsku godinu 1848./49.)

U ovoj nastavnoj godini (1848./1849., o. a.) došlo je do promjena u uĉiteljskom vijeću. Školu su morali napustiti promađarski orijentirani profesori Haicint Bady i Kazimir Csillag, koji nisu bili vješti hrvatskom jeziku, te ravnatelj Erazmo Tomeĉek. Na upraviteljskoj duŹnosti Kajo Agjić je zamijenio Erazma Tomeĉeka. Došlo je i do promjena u rasporedu uĉitelja te je umjesto profesora H. Badyja za profesora šestog razreda došao Otto Šiakoviĉ..."

Citirano prema: Filip Potreblica, *Požeška gimnazija i fra Kajo Agjić*, Zbornik radova o Kaji Agjiću, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Centar za znanstveni rad Vinkovci, Posebna izdanja VIII., Vinkovci, 1996., str. 165.

ime autora s titulom “po Otonu Šiakoviću u istom učilištu pješništva učitelju” te nadnevkom i mjestom izvedena čina.

Postupak pozdravljanja možemo promatrati kao performativ s obzirom da kao javni čin računa na ozbiljnost i istinitost, potom na ovlaštenost jer subjekt mora biti institucionaliziran – Oto Šijaković kao učitelj pjesništva Cesarske kraljevske gimnazije u Požegi ovlašten je posvetiti stihovani pozdrav upravitelju te gimnazije i gvardijanu požeškoga samostana, potom ga uputiti gradu i okolnom kraju. Da bi performativni iskaz bio uspješan, mora ispuniti zadane pretpostavke te biti jednokratni, neponovljiv i jedinstven: “dne 1. svibnja 1851. prikazano i spjevano u Požegi”, kada ga je obavila za to ovlaštena osoba imenujući čin što ga je izvela, jer kazati znači činiti, odnosno u promatranoj pjesmi pozdraviti.²⁰ Performativ je ujedno autoreferencijalan jer se referira na stvarnost, “istodobno je jezično očitovanje i činjenica stvarnosti”.²¹

Pozdrav kao čin vezan uz društveno ophođenje možemo promatrati kao performativ ponašanja i društvenih rituala. Snaga toga govornoga čina počiva na očitovanju uglađenosti. Pozdrav svojom socijalno-ritualiziranom dimenzijom utječe na druge, ponajprije u smislu obraćanja njihove pozornosti na komunikatora.

Iskazni subjekt invokacijom s vokativima obraćanja uvodi u komunikaciju Požegu, njezine vile i gore kao svoje sugovornike. *Kolo gorah* započinje invokacijskim pozdravom Požegi i njezinim vilama, a potom slijede apostrofe i njima, i gorama, i vodama, kao živim bićima svakom se posebno iskazni subjekt obraća:

Oj Požego od starinah Grade,
Oj propadša skorim razvalino,
Oj vi mile od Požege Vile,
A milije gore i dubrave... (3)
Ti si goro, goro od K a p a v c a ,
Ti si meni jutrom ogledalo,

²⁰ “Izmijenjeno nastavničko vijeće na čelu s Kajom Agjićem susrelo se s brojnim teškoćama u vrlo nemirnu vremenu kada se vodi rat protiv Mađara i kada se požeška županija sa svojom narodnom stražom aktivno uključila u obranu domovine. Unatoč brojnim teškoćama, K. Agjić uspješno organizira učenje i ispite, učvršćuje narodni duh u gimnaziji i dosljedno promiče upotrebu hrvatskoga jezika. Već svojim dolaskom u Požegu, kao istaknuti narodnjak pridonosi normalizaciji, tj. smirivanju stanja u gimnaziji. Ubrzo je postao omiljeni ravnatelj i profesor požeških gimnazijalaca kojemu su za imendan (22. travnja) svake godine ispjevali prigodnu pjesmu u kojoj su poštovali i hvalili njegove vrline.

Kajo Agjić je svoje djelovanje usmjerio na dovođenje kvalitetnih profesora. Tako je njegovom zaslugom došao franjevac Otto Šiaković, a Kajo je za njega pisao da je “dobar pjesnik i dobar poznavalac ilirskoga jezika”. Svakako je bio i Kajin istomišljenik, pa možda tvorac i organizator prigodnih pjesama napisanih za Kajin imendan.”

Filip Potrebita, *Požeška gimnazija i fra Kajo Agjić*, Zbornik radova o Kaji Agjiću, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Centar za znanstveni rad Vinkovci, Posebna izdanja VIII., Vinkovci, 1996., str. 165.

²¹ Felman, str. 18.

Ti zabava dugog dana moga,
 Ti pėsamah izvor, i veselja,
 Ti si nada sviuh mojih željah... (14)
 Hladna vodo i ti spadaš amo,
 Pero moje izpustit' te neće,
 Hladna vodo *F r a t r o v i c o* zvana
 Uspomeno negdašnjih Fratarah.
 Slave njime spomeniče živi,
 Živa slavo, i da si mi zdravo!
 I ti goro, goro od jagodah,
 Mila goro, goro *J a g o d n j a k u* ... (15)

Luka Zima apostrofu svrstava u skupinu “figura koje se osnivaju na zamjeni običnoga oblika u kazivanju misli”²² i podskupinu “figura premještanja u prisutnost i život”.²³ Figurativnošću se naglašava estetička funkcija jezika i otklon od neobilježene komunikacijske situacije i stvarnoga, svakodnevnoga, primarnoga jezika. Uporabom topičnosti i figurativnosti naglašavaju se funkcionalne, obilježene komunikacijske situacije te nestvarni, nesvakodnevni, sekundarni jezik.²⁴ “Prema primarnim normama (norma *consuetudo*), oblici proizvedeni tim postupkom imaju (na svim lingvističkim razinama) karakter otklona ili, točnije, opisni sustav retorike koji se nedvojbeno ustanovio na spomenutoj binarnoj opoziciji utemeljuje takvu koncepciju otklona... Otklon se pripisuje svrhama govora s različitim zadaćama: kao kognitivno, praktično-persuazivno, čisto estetičko sredstvo.”²⁵ Svrhu Šijakovićeve pozdravno-pohvalnoga govora možemo promatrati u okrilju estetike i estetskih učinaka jer je ukrašeni govor blizak poetskim vrstama.²⁶ Česti usklici (*exclamatio*) s izricanjem blagoslova (*benedictio*) i želja (*optatio*) također upućuju na otklon od “običnoga oblika u kazivanju misli” ističući hvaljenjem, divljenjem, dobrim željama i blagoslovima subjektivnu dimenziju govora te pojačavajući intenzitet glasa govornika podizanjem emotivnosti na viši stupanj, što se potvrđuje uskličnom rečeničnom intonacijom:

Oj Požego željo moja Grade.
 A sa žicom najkratjom spėvane!
 U dvojemu obiluješ carstvu,

²² Luka Zima, *Figure u našem narodnom pjesništvu s njihovom teorijom*, Pretisak izd. JAZU iz 1880., Globus, Zagreb, 1988., str. 129.

²³ Zima, isto.

²⁴ Renate Lachmann, *Phantasia, Mamoria, Rhetorica*, Matica hrvatska, Zagreb, 2002., str. 353 – 354.

²⁵ Lachmann, str. 354 – 355.

²⁶ Lachmann, str. 366.

Narav mati koja ustrajava,
I sa rukom njeguje majčinom,
Drugo blago u zemlji crnoj,
Koje imaš iz tretjega carstva,
Da Bog dáde da bi se odkrilo,
Zlatni dole pozlatjen bi bio,
Zlatom gore sěvale bi tvoje,
Suhim zlatom, i biserom sivim.
I s' kamenjem svake fele dragim! (29)

Apelativna funkcija dominira cijelim *Kolom gorah*, u kojemu se nižu apeli i kvalifikacije u smjeru glorifikacije svega opjevanoga, pa i završava eksvokacijom, kojom zaključuje temu, daje upute za budućnost izražavajući dobre želje, naglašava rastanak uputivši pozdrav rastanka u obliku leksikaliziranih jedinica:

Zdravo indi oj Požego zdravo,
Oj starice zlatokoso stara,
Najstaria Majke Slavianke,
Najstaria oj kćerko Slavonko!
Svako lěto, a sve mladja bivaj,
Novom moći prolětja novoga,
Mladolika od vėka do vėka! (...)
S' Bogom navėk i ostaj mi zdravo! (30 – 31)

Požega je personificirana likom *starice zlatokose stare*, čija se starost ističe pleonazmom. Personifikaciju možemo promatrati kao ontološku metaforu, jer "koristi jednu od najboljih polaznih domena²⁷ koje imamo – nas same".²⁸ Antropomorfno poimanja svijeta očituje se, kao i u domoljubnom i rodoljubnom pjesništvu XIX. stoljeća, u oblicima tzv. obiteljske metaforike te se na Požegu primjenjuje postupak maternaliziranja (*majka, kći*) i feminiziranja (*starica*) da bi se postigli nacionalno-

²⁷ "Metafora uključuje prosudbu ili usporedbu koja se temelji na odnosu polazne domene i ciljne domene." Renata Gled, *Konceptualizacija i vidovi konstruiranja značenja: temeljne kognitivnolingvističke postavke i pojmovi*, *Suvremena lingvistika*, 62, Zagreb, 2006., str. 197.

²⁸ Z. Kövacsés klasificira konceptualne metafore prema njihovoj kognitivnoj ulozi: 1. strukturne, 2. ontološke, 3. orijentacijske. Vidjeti: Kövacsés, Z., *Metaphor, A practical Introduction*, Oxford University Press, 2002. i Gled, str. 183 – 212.

homogenizacijski učinci.²⁹ Antropomorfiziranje se na navedenom, konkretnom primjeru Požege odvija između urbanoga prostora i širega slavenskoga prostora, a potom užega regionalnoga, slavonskoga.

Uz formule skromnosti te topoa neizrecivosti i završetka kao konvencija preuzetih iz antičke retorike i književnosti, Oto Šijaković obuhvatio je romantički krajolik u duhu svojega vremena i vladajuće poetike. Promotrimo li kategoriju prostora, možemo reći kako prostor u *Kolu gorah* Ota Šijakovića, premda je precizno geografski determiniran, ima odlike književnoga prostora, a kao takav modelativnu funkciju i ima sposobnost izraziti neprostone odnose, odnosno društvene, ideološke i političke aspekte svjetonazora prema ruskim semiotičarima Juriju Lotmanu i Toporovu.³⁰ Zahvaljujući toj sposobnosti, književni prostor Šijakovićeve *Kola gorah* promatramo kao romantičarski krajolik u kojega su upisani svjetonazorni aspekti XIX. stoljeća, što nam omogućuje pratiti prožimanje književnoga i društvenopovijesnoga razvoja te veze književne i društveno-političke prakse, kao i ideologizaciju književnoga diskurza. "Naime, u književnom diskurzu naših romantičara procesi vezani uz jezik odvijaju se usporedno s pokušajima razvoja državno-političkoga entiteta tako da za romantičare jezik ima performativnu ulogu proizvođenja nacionalnoga identiteta, a kroz to i nacije."³¹ Performativnost Šijakovićeve djela u smislu postizanja konkretnih učinaka na adresate ovisi i o njegovoj epistemičkoj perspektivi jer "osim točne prostorno-vremenske smještenosti, govornik posjeduje i svojevrsnu epistemičku perspektivu koja ovisi o njegovu mjestu u svijetu i znanju o svijetu te uključuje osobne stavove i uvjerenja o relevantnom kulturno-društvenom okruženju."³²

3. Tematiziranje prirodnoga krajolika

Prirodni, konkretan krajolik s preciznom topografijom požeškoga gorja kao književni prostor pokazuje uključenost književnoga diskurza u nacionalno-identifikacijske procese XIX. stoljeća te naglašenu društvenu ulogu književnosti, svojstvenu tom vremenu. U *Kolu gorah* krajolik kao uzorak prirodno lijepoga javlja se u svojem tipiziranom pojavnom obliku kao *locus amoenus* (*ljupko mjesto* ili *mjesto uživanja*). U idilični prostor uneseni su precizni toponimi, tj. ojkonimi (gradovi Požega, Velika, Daruvar, Lipik, Pakrac, Cernik, Kutjevo, sela Nurkovac, Kaptol itd.), hidronimi (Veličanka, Topličanka, Toplice, Orjava, Vučjak, Jankovo vrilo te drugi potoci i vrutci) i oronimi (Odvorce, Klikun, Kapavac, Jagodnjak, Sokol, Vrhovci, Bijeli brijeg, Maglaj, Kamensko, Bogaz, Papuk, Zvečevo, Velika gora, Medvedak, Crne mlake, Lipovlje, Dolje, Kamen

²⁹ Usp. Dubravka Brunčić, *Nacionalno-integracijska paradigma u tekstovima slavonskih romantičarskih pjesnika*, Znanstveni skup Slavonski dijalekt, Šokačka rič 5, Zajednica kulturno-umjetničkih djelatnosti Vukovarsko-srijemske županije, Vinkovci, 2008., str. 179 – 212.

³⁰ Jadranka Brnčić, *Književni prostor i ruska semiotička škola*, Umjetnost riječi, god. 42, br. 2, Zagreb, 1998., str. 125 – 140.

³¹ Brunčić, str. 182.

³² Gled, str. 202.

kaptolački, Javornjaš, Jarcoderje, Nevoljaš, Babonjac, Vranovci, Biac, Toplovac, Petrov vrh, Krndija, Dil i dr.).

Bogati biljni i životinjski svijet te detalji koji se asocijativno vežu ukazuju na višeslojan doživljaj ne samo prirode, nego i okolnoga svijeta. Šijaković detaljno i minuciozno opservira ljepotu slavonske prirode otkrivajući bogatstvo oblika života u flori i fauni, karakterističnoj za slavonsko podneblje. Kada bismo samo mehanički pobrojali i nabrojali sve životinjske i biljne organizme, bili bi to podulji nizovi, primjerice spomenimo samo motive uzete iz botaničke nomenklature: jagode, duhan, pšenica, vinova loza, javor, bor, jela, cer, topola, lipa, ljeska, brist, abdočina, drinčina, kukinja, smreka, kesten i dr., što nas upućuje i na značenje leksema *gora* koje pokriva njezin vegetativni pokrov, šumu:

Bor do bora, a jela do jele,
Niz topolu lipa je porasla,
Miris lipe sakupljaju pčele,
Na nje grane ke su se popele.
Tu ti ljeska, brist i abdočina,
Od prirode tu nikla drinčina,
Miloglasni javor, i kukinja,
I smrekovo nebrojeno stromje,
Zakitio nebo bi predvorje! (12 – 13)

U pohvalnom govoru još iz antičkih vremena ideal je “bogatstvo opreme, raskoš nomenklature”, motiv idealne ili idealizirane “miješane šume” antičkoga je podrijetla, a “raznovrsna šuma može se smatrati i kao podvrsta “kataloga”, koji sačinjava jedan od temeljnih oblika poezije sve tamo do Homera i Hezioda.”³³

Budući da su pejzažni motivi crpljeni iz geografskih, botaničkih i zooloških nomenklatura, upućuju na racionalnost, koja sudjeluje u percipiranju okolnoga svijeta i njegove deskripcije, što pojačava referencijalnu funkciju i reprezentativnost teksta u odnosu na fizičku stvarnost. Otud pravilna kompozicija prostornoga okvira te je važna geometrijska organizacija prostora i precizno imenovanje predmeta i pojava. Taj prelijepi požeški kraj dobio je objektivnu dimenziju na konkretnoj putanji, omeđenoj podužim nizom toponima, ali i subjektivnu dimenziju u osebnom pristupu temi krajolika s glorificiranjem prirodnih i kulturnih dobara. Težnja za sveobuhvatnošću rezultirala je preciziranjem lokalnoga i zadiranjem u mikrokozmos. Nizovi općih i vlastitih imenica rezultat su motivacije proizišle iz vizualne percepcije okolnoga svijeta i potrebe minucioznoga opisivanja.

³³ Curtius, str. 203.

Gore, vode, naselja, flora i fauna postaju dijelovi nacionalnoga prostora pa se prirodni krajolik uključuje u oblikovanje pojma nacije, odnosno u nacionalno-identifikacijski proces. Kako je Šijaković pjesnik XIX. stoljeća, potvrdio je usvojenost romantičarskoga botaničkoga imaginarija koji je dio nacionalnoga imaginarija jer neki fitonimi funkcioniraju i kao mitemi, npr. mitem lipe kao simbol sveslavenstva i mjesto okupljanja te javora, koji je u slavenskoj mitologiji, posebice mitologiji Južnih Slavena, sveto stablo. Tvorbeno prozirno ime gore Javornjaš u svojem korijenu sadrži drvo potrebno za izradbu gusala i tambura, a zahvaljujući tim glazbalima, evocira se staroslavenska, poganska i slavna prošlost te stvaraju pozitivne nacionalne predodžbe:

A na gori Javornjašu slavnoj,
Od Javora gusle, i tambure,
Staroslavskih scēnitelji Vilah,
Da rod slavski proslavi se, prave. (25)

Iskazni subjekt javlja se u *Kolu gorah* "u liku narodnoga pjevača, a čiju masku "kompletiraju 'gusle javorove', koje očividno zamjenjuju bardsku harfu, i 'prastara lipa' kao pandan hrastu pod kojim pjevaju bardi".³⁴

Nije moći nimalo netajim,
Nije moći na zemlji pėsniku,
Kad' nuz sitne gusle javorove,
Jednim glasom sve uzciknu Vile,
Nije moći ovo opisati! (10)

Uz javorove gusle i tamburu, i gajde su važno glazbalo te ih povezuje s tvorbeno prozirnim imenom gore Jarcoder:

Izmedj gorah, gora poglavita,
J a r c o d e r j e i J a v o r n j a š g o r a ,
U slavu im upisat se mora,
Što su gore kolo od veselja.
Na gorici Jarcoderu zvanj,
Jarce deru Panovi potomci,
Deru jarce pa si prave gajde,
Pa prēbiru po vas dan uz gajde. (25)

³⁴ Zoran Kravar, *Nepravilni stih Franje Cirakija i srodne pojave u europskom pjesništvu 18. i 19. stoljeća*, u knjizi: Tema "stih", Zavod za znanost o književnosti Filozofskoga fakulteta, Zagreb, 1993., str. 225.

Idilično-pastoralni prostor nije samo mjesto gdje se okupljaju vile, nego je ispunjen i čovjekovim dnevnim poslovima i svakodnevnim životom te se u taj prostor uvodi poljodjelska i stočarska zajednica, a vinova je loza ikonografski simbol stabla života, žito ili pšenica pak simbol bogatstva, a zapravo sve su to rezultati rada ljudskih ruku, koji se upisuju u prostor:

Zlatni-dole tebi je predvorje,
Predelj mili pšmaricah Vilah,
Sa brežuljci, zelen livadami,
I sa mladi dična vinogradi,
I sa poljem bělice pšenice,
I sa svimi krasi naravskimi.
Po zlatjenih oviuh dubravah,
Tmastih šumah, lugovih sumračnih,
Pasuć stada svu razkoš uživa,
Pasuć stada sve pastirčad mlada,
Šetajuć se od lada, do lada.
Kad ugledaš u mlado prolětje,
Kad ugledaš ovce, ol' jaganjce,
Ol' viseće po verh njih kozličce,
Mislio bi biserom nizane,
Iz nizinah da vidiš gjerdane! (9)

Istovremeno, zoologijski stilski kompleks ima funkciju upotpuniti pejzažnu sliku te je učiniti cjelovitom, potpunom i sveobuhvatnom:

Kad ob zimu sēverom zabēli,
Sve vileni love se jeleni,
Vite serne, i žute košute,
Gladni vuče, dugorepa lija,
Smion tvorić, jazavac lukavi,
I plašivo zec u germu zvěrče... (18)

Zoološki imaginarij s ovcama i jaganjicima na livadama, usklađen s idilično-pastoralnim konceptom starije književnosti, upotpunjen je još šumskom faunom s jelenima, srnama, košutama, zečevima, jazavcem i tvorićem, a zvjerinjak s vukom i lijom. Mnoštvo oblika života, što opservatoru kakav je Šijaković nije moglo promaknuti,

ne umara čitatelja jer su međusobno asocijativno povezani u tekstualnom tkanju. Prolazeći opjevanim šumskim, gorskim krajolicima, ulazi minuciozno u mikrokozmos svijeta prirode. Doživljaj prirode, postignut promatranjem golim okom na licu mjesta, upotpunjen je preciziranjem bujnoga živoga biljnoga i životinjskoga svijeta.

Botanička i zoološka nomenklatura u funkciji je težnje pjesnika za sveobuhvatnošću i totalitetom, što katalogizira prirodne ljepote ne želeći prepustiti ništa čitatelju, stoga je stvorio iscrpni katalog zemljopisnih pojmova i vlastitih, neponovljivih imena, tj. ojkonima, oronima, hidronima, fitonima itd. Ostvareni totalitet, stupanj mimetičnosti i referencije na izvanknjiževnu zbilju omogućuju da *Kolo gorah* čitamo kao izvor činjenica. Inventarizira sve prostorne punktove te koristi shemu kola posloživši gore i druge toponime po stranama svijeta uokolo:

Kada jutrom pomoli se sunce,
A ja oko ka Istoku bacim
I pogledam na goru O d v o r c e ,
Kako uz nju penje se sunašće...
Silna ova od Istoka gora... (9)

Sve od Juga Zlatodolu gore,
Zelen gore po imenu svomu,
Sve opisat nije mi moguće... (13 – 14)

U lěpotnom od Zapada vëncu
M a g l a j gora prvo męsto ima. (18)

A vi gore okolo P a k r a c a ,
Sve do gorah junačke Hervatske,
Pol-zapadni i polu sęverni,
Zlatnom dolu, vi ste vënac verli. (20)

Od Zapada k sęveru se verni,
Šta ćeš vidět nego l' oblak cerni,
Oblak cerni do vis neba gorah?
Oj Papuku nad svim goram goro... (22)

Oronimi i ojkonimi od Požege i Velike do Pakraca, Daruvara i Lipika sugeriraju i preciziraju konkretne kretanje kroz prostor. Kretanje iskaznoga subjekta po prostoru u smjeru istok – jug – zapad – sjever zatvorilo je krug: “Evo tvojih zelen gorah kolo, / Evo

ja ga obidjo okolo, / Od Iztoka vrativ se k Iztoku.” (29) Središte toga kruga je Požege, urbani prostor, kojega okružuju prirodna dobra organskoga svijeta, zapravo iskazni subjekt. Točka gledišta ili preciznije točka promatranja prizora i orijentacija ovise o govorniku i njegovu mjestu s kojega promatra određeni prizor: “Prvi predmet uvijek oku mome... A ja oko ka Istoku bacim...” Na smještenost subjekta u opisivanju prizora upućuje deiksa zahvaljujući kojoj otkrivamo da je u središtu govornoga čina iskazni subjekt koji uspostavlja sugovorne relacije s opisanim objektima i bićima pa dominiraju osobna zamjenica za 2. lice jednine i množine *ti* i *vi* te posvojna zamjenica *tvoj*: “Blago tebi oj Požege grade... Evo tebi, već ne plaći danas... Evo tebi uzkrisenja tvoga... Oj vi mile od Požege Vile... Vi me samo dajte poslušajte... S timi ti se dičiš dražestimi... Tva ih krepost, koja svaka može, sa nebesih krepila ih Bože”, pa čak i anaforički ponavlja osobnu zamjenicu *ti*:

Ti si goro, goro od K a p a v c a ,
Ti si meni jutrom ogleдалo,
Ti zabava dugog dana moja,
Ti pėsamah izvor, i veselja,
Ti si nada sviuh mojih željah... (14)

Deiksa s pokaznim zamjenicama (“Po zlatjenih oviuh dubravah”), kondicionalom (“Mislio bi biserom nizane”), modalnim česticama koje pokazuju na ono što je tik do sugovornika (“Evo tvojih zelen gora kolo, Evo ja ga obidjo okolo...”) izražava stav govornika prema iskazu i upućuje da je iskaz individualni čin proizvodnje iskaza. Ti-oslovljavanjem iskazni subjekt uvlači i adresata: “Kad se popneš na vrhunce slavne... Od’svud oko kad ka gori baciš... Vidiš goru kano pletenicu... Šetajuć se od lada do lada / Kad ugledaš u mlado proljetje...”. Katkad mijenja svoju Ja-perspektivu Mi-perspektivom: “Al’ ajdemo na polje iz grada...”

Pjesnik je nastojao biti što iscrpniji u tematiziranju prirodnih dobara u proslavljanju krajolika Požeške kotline i gorja što je obgrljuje i opkoljuje: prebrojiti i popisati sve toponime, hidronime, ojkonime, oronime, fitonime, šumski bestijarij, katalogizirati im važnost u prošlosti i sadašnjosti. U težnji za totalitetom, što se očituje u sveobuhvatnosti i iscrpnom nizanju objektivnih činjenica, prepoznajemo pozitivistički svjetonazor, svojstven XIX. stoljeću, koji se trsi, idući za apsolutnim duhom, biti što minuciozniji i precizniji u svladavanju građe i njezinu raspoređivanju. Za raspoređivanje i organiziranje građe upotrijebio je shemu zatvorenoga kruga, odnosno kola zazvavši sjećanje na zajedničku mitologiju, posebice evociranu u sedam godina ilirskoga pokreta kada se favoriziralo ilirsko ime, a podrijetlo Hrvata i Južnih Slavena izvodilo iz plemena Ilira: glavni plesač u Ilira bio je Silvan, zaštitnik šumskih voda, plesao je kolo s nimfama – vilama, simbolima izvora, a plesna partnerica bila mu je božica plodnosti i svjetlosti Thana (rim. Dijana, grč. Artemida). Kolo je ples povezan s kruženjem Sunca, a u Ilira je

prisutan kult Sunca.³⁵ Teorija o ilirskom podrijetlu uvedena je da bi se uputilo na "genetičko, lingvističko i kulturno jedinstvo Slavena – Hrvata".³⁶

Locus amoenus u *Kolu gorah* nastanjen je idealiziranim i mitološkim bićima, pastirima i vilama, što zajedno s dubravom upućuje na intertekstualnost ostvarenu sa starijim književnim razdobljima i na citatnost s antičkom idilom i renesansnom pastoralom, a otvara i problematiku promatranja odnosa fantazije i pamćenja koje argumentirano, činjenično iznosi i kumulativno donosi prirodna, povijesna i kulturna dobra.

Prostor Šijakovićeve *Kola gorah* mitski je arkadijsko-idilični prostor. Naime, organski svijet ispunjen je mitološkim bićima te svoj *veseli pozdrav* Oto Šijaković upućuje *prastaromu i veleslavnomu od Požege gradu i velenarodnim njegovim vilam*, kako stoji u podnaslovu, a zatim nakon invokacije Požegi, slijedi invokacija *vilama od Požege*, zbog čega čitatelj prostor toga djela od same naslovnice percipira kao književni prostor.

Ernesto Grassi u knjizi *Moć mašte*³⁷ problematizirajući krajolik ističe raznolike oblike njegova doživljavanja jer slobodnom ljudskom maštom obavijamo iskustva prirode što nas okružuje te, po njegovu mišljenju, svijet krajolika pripada našem fantastičnom životu. "Brežuljci, ravnice, klanci, odražavaju naše mogućnosti da na njih prenesemo neko značenje. Ono "zajedničko" što postoji između prirode i ljudskih stanja i što metaforičkom transformacijom pretvara prirodu u krajolik, djelo je mašte, mogućnost slobodnog tumačenja",³⁸ kaže Grassi. U krajolik možemo upisati trenutno raspoloženje, strasti i pitanja te prenijeti neko značenje, prema Grassijevu mišljenju. Šijaković ispunjava krajolik požeškoga gorja mitološkim bićima. Slavska i antička mitološka bića ispunjavaju romantični krajolik imaterijalnim sadržajima, čime se taj prostor spiritualizira. Evociranjem mitološkoga svijeta, vila i bogova iz slavenske, ilirske i rimske mitologije ostvaruje isprepletenost pejzaža i mitologije te uvodi u pejzaž rimskoga boga pastira Pana, božicu pastirica Pales, staroslavenskoga boga Lada, slavensku božicu ljubavi, proljeća, mladosti i ljepote Ladu, vrhovnoga slavenskoga boga Peruna, vrhovnoga rimskoga boga Jupitera, rimskoga boga ljekarništva Eskulapa. Neke od njih samo spominje u obliku aluzija. Vile, čuvarice biljnoga i životinjskoga svijeta te čistih izvora, zaštitnice prirodnih dobara, također smješta u gorski pejzaž. Uz to, krajolik dobiva i odlike nacionalnoga prostora jer *od Požege vile* nisu samo mitološka bića, nego i narodne vile koje "mlogoga su u svom kolu ovom ... Mlogoga su u njem odhranile, / Mlogog muža vrednog Slavjanina, / Do lovorah mlogoga privele" (12), a osim s narodom, povezane su i s kršćanstvom te pjesnik zaziva Božju zaštitu na njih: "Tva ih krēpost, koja svaka može, / Sa nebesih krēpila ih Bože!" (12) Kršćanstvo i mitologija se ne potiru,

³⁵ Ples djevojaka oko izvora, povezan sa solarnim kultom, očuvao se u Lici. Ples u Hrvatskoj prije 2000 godina. Usp. <http://www.ples.hr/ples-u-hrvatskoj-prije-2000-godina-iliri.html>.

³⁶ Ante Stamać, *Romantička metafora*, Passim, Logos, Split, 1989., str. 64.

³⁷ Ernesto Grassi, *Moć mašte, Uz povijest zapadnog mišljenja*, Biblioteka Suvremena misao, Školska knjiga, Zagreb, 1981., str. 171 – 182.

³⁸ Grassi, isto.

nego u *Kolu gorah* ravnopravno supostoje spiritualizirajući krajolik. Općenito govoreći, romantični krajolik ogroman je prostor, a priroda se javlja kao objava, povezana je s religioznim doživljajem jer je slična Bogu i on se na poseban način očituje u njoj te pjesnik smatra prirodna dobra čudesnom ljepotom i "podarom Božjim".

Krajolik s gorama, rijekama, potocima, vrucima, florom i faunom postaje dijelom nacionalne slike, ali u taj se organski svijet uvodi i sjećanje na pogansku prošlost zahvaljujući mitološkim bićima unesenim u šumski krajolik, pa mitologija kao dio prošlosti čini sliku nacionalnoga prostora potpunijom. Popunjavanje prostora ne samo objektivnim činjenicama organskoga svijeta (zemljopisnim, biljnim i životinjskim), nego kulturološkim, mitološkim i drugim činjenicama te preporodnim ideologemima pokazuje da književni prostor može izraziti i neprostorne odnose te modelirati ideološke, društvene i političke aspekte svjetonazora.

Tekst *Kolo gorah*, uz svoju estetsku dimenziju, društveno djeluje ostvarujući nekoliko tipova društvenih funkcija. Dok bi preciznim geografskim nazivljem *Kolo gorah* upućivalo na gnoseološku funkciju s kognitivnom iskazom, a brojnim apelima, apostrofama i retoričkim figurama na funkciju izražavanja s ekspresivnim iskazima, dotle bi svojim ideologematskim slojem i apelativnim iskazima upućivao na aksiološku funkciju s nacionalnoga i političkoga stajališta. *Kolo gorah*, kao književni tekst s nacionalnom funkcijom, upućuje na svoju uklopljenost u kontekst romantičarskoga pjesništva. Apelativni iskazi, koji podižu retoričnost *Kola gorah*, pojačavaju i važnost njegove aksiološke društvene funkcije svrstavajući ga u preporodno pjesništvo gdje dominiraju apelativni iskazi, posebice npr. u ranijemu budničarsko-davorijskom pjesništvu.

U nastavku članka možemo promatrati kako se u *Kolu gorah* oblikuje prostor zahvaljujući kategorijama kolektivne prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, zajedničke kulture, zajedničkoga teritorija i nacionalnoga čovjeka, tematskih polja važnih u diskurzivnom oblikovanju nacionalnoga identiteta.³⁹

4. Oblikovanje kolektivne prošlosti, sadašnjosti i budućnosti te zajedničke kulture

Premda je svojstveno pozitivizmu motriti književne činjenice u izvanjezičnoj i izvanestetskoj sferi, Oto Šijaković daje povoda takvu odnosu književne i izvanknjiževne zbilje te promatranju nacionalne funkcije književnosti. U oblikovanju zajedničke prošlosti evocira starost Požege i rimsko razdoblje te borbe s vojskom cara Augusta 10. godine nakon Krista kada su starosjedinci *Zlatne doline (Valis aureae)* spalili grad Zlatnu Valeriju, a s njim i rimske vojnike, te novom gradu dali ime Požega. Pučkom etimologijom tumači podrijetlo leksema pri kojemu se njegov izraz dovodi u vezu s izrazom leksema s

³⁹ Oblikovanje nacionalnoga identiteta analizira se kroz temeljne tematske cjeline: na vremenskoj osi diskurzivno oblikovanje zajedničke prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, oblikovanje zajedničkoga prostora, kulture i *homo nationalisa* s uporištem u teorijama nacije i nacionalizma B. Andersona, E. Hobsbawma, A. D. Smitha, A. Assman i dr.

kojima je očito podudarna prozirna tvorba: Požega – požeg, požeći, požegavši, požegao, požežen, spaliti, popaliti, popaljen. Cijelo je djelo prožeto podsjećanjem na slavne pretke i apostrofiranjem stare slave:

U tvih grudih stara slava klije,
Te sjajnosti oživljava svojom
Vredno sēme Pradēdova svojih. (6)

Prirodno gorsko okruženje imalo je obrambeno-stratešku važnost: “Okrug gorah, koje tebe čversto / Od Zapada i štite, i kite...” (17) U pejzaž integrira povijesne događaje, spomenike i ličnosti što su obilježile prostor u prošlosti, a upućuju na redovito i obvezatno slavnu zajedničku prošlost:

Slavom slave tve se razvaline
Starom slavom uspomene stare
Znaci slavne prošlosti za Slave... (17)

Oblikuje mitove o zajedničkim neprijateljima i borbama s Turcima, ranije Ilira s Rimljanima na opjevanim prostorima, čime naglašava povijesni kontinuitet te evocira i katalogizira nacionalne ličnosti, povezane s regionalnim prostorom, npr. fra Luku Ibrišimovića, Trenka Kapetana, grofove Jankoviće, čije su zasluge i djelatnost zapaženi te se pohvala odnosi i na njih, a izražena je figurom apostrofiranja te repertoarom figura u pohvalu znamenitih pojedinaca i stalnih formula (“blažen pokoj”, “dok je svita, i dok bude vieka”), što doprinose kićenosti i svečanomu tonu:

Čuj Sokole Ibrišime Luka,
Čuj iz groba blagoslov potomstva!
Sve ti kosti mirno počivale,
U dubokom crne zemlje hladu,
Ne bila im cerna zemlja teška!
Blažen pokoj duša ti postigla,
Blažen pokoj u rajskih visinah!
Dok je svita, i dok bude vĕka,
I u gori Sokolovoj lĕka,
Tvâ živit će vĕkom uspomena,
Na tvû slavu vĕnac će se plesti,
Vĕnac plesti, a kruna se vesti,
Od lastara, i zelen' lozice,
Što ti Fratre, što prvi zasadi,

Sokol goru vinovom lozicom,
U Požegi bivši Gvardiane
Oj Sokole Ibrišime Luka! (16)

Naturalizacija povijesnih mjesta i spomenika te njihovo upisivanje u kulturnu topografiju ima simboličku ulogu u oblikovanju povijesnoga kontinuiteta. Ruševine građevina i zdanja iz prošlosti kao arhitektonsko-urbani spomenici imaju važnu ulogu u nacionalnom pamćenju i oblikovanju domovinskoga prostora evocirajući značajne povijesne događaje i zajedničke borbe za nacionalnu opstojnost:

Tve su kule naših Pradėdovah
Ostavši nam' sve blago ostanci,
Sa kih Slavi kano ljuti lavi,
Sa kih Slavi smėlo boriše se,
Boriše se za dom i slobodu,
Ponos svomu na uvėke rodu,
Sa kih Turke strėljaše neuke,
Sa kih koncem i izgoniše ih! – (17)

Uvođenje spomenika prošlosti te arhitektonskih ostataka u krajolik kao nacionalni prostor omogućuje rekonstrukciju zajedničke prošlosti. Arhitektonski ostaci i spomenici imaju simboličnu ulogu u naglašavanju kontinuiteta nekadašnjih uspjeha. Promotrimo li vremensku os, možemo zaključiti da je Šijaković oblikovao sliku slavne prošlosti, lijepje sadašnjosti i sretne budućnosti, što možemo objasniti pozivanjem na optimističko-utopističku vizuru, idealizaciju, oportunistički i konformistički stav pjesnika, koji ne želi dirati u nesređeni realitet i političku zbilju:

Tvâ u kratko, sadašnjost, da kažem
Sretno diše duhom budućnosti. (7)

Idiličnu sliku krajolika ispunio je doživljajem slavne prošlosti, lijepje sadašnjosti i sretne budućnosti u čemu pokazuje dosljednost u prihvaćanju panegiričkoga stila antičke provenijencije te u svojem djelu hvali i suvremenike i sadašnjost jer “ne zasluđuje pohvalu samo prošlost; i noviji i najnoviji trebalo bi da budu slavljeni”.⁴⁰ U svojem “veselom pozdravu” hvali i crkvenu i svjetovnu vlast jer se zalađu za opće dobro, što je rezultiralo sveopćim blagostanjem. Sretna je sadašnjost Požege u okrilju katoličke crkve, čiji je poglavar “u prvom Jugoslavah gradu”, tj. Zagrebu, a dobro je uređen društveni i politički život:

⁴⁰ Curtius, str. 174.

Iz tvog grada i dan danas vlada,
 Stara slava, Župania stara,
 A po celom tvih gora okružju,
 U nutarnjem u gradu tvojemu,
 Ravniteljstvo sve ravna gradjansko
 A sve ravna duhom sa narodnim,
 Na tvu diku, na korist veliku
 Obće sreće, obćeg blagostanja. (6)

Zapažamo izrazitu sklonost idealizaciji ne samo prostora, vidljiva u slici arkadijski lijepoga krajolika, nego i vremenske dimenzije, što se očituje u percepciji slavne prošlosti, lijepe sadašnjosti i sretne budućnosti. Taj topos antičke provenijencije Ernst Robert Curtius naziva *pohvalom suvremenika*.⁴¹ Budući da se retoričkom vještinom može utjecati na osjećaje drugih ljudi i na oblikovanje misli, *Kolo gorah* možemo promatrati u okrilju epideiktike retorike,⁴² koja hvali te uspostavlja mjerila i kriterije za prosuđivanje značenja prošlosti, sadašnjosti i budućnosti i na taj način vrši korisnu funkciju. Ernesto Grassi evocira u svojem djelu *Moć mašte* Horacija i antičku predaju o ulozu pjesnika kao utemeljitelja zajednice jer "utemeljuje princip uređenja svega, i onoga što se javlja "van" čovjeka (dakle u oblikovanju "vanjske" prirode) kao i onog što se očituje u njemu samom, u njegovim porivima i strastima. (...) Prvo, pjesnik saopćava ono izvorno koje, kao neizvediv princip, dobiva "arhaično" značenje, tj. izražava ono što će čovjeku služiti kao mjerilo. Nadalje, pjesnik posize za izvornim, što se oblikuje kao sjećanje. Sjećanje je ono što čini da se slavni događaji pojavljuju u sadašnjosti, da kao "exempla" pjesnik pred nas izvodi čitave generacije... I naposljetku: sve što se valja sjetiti, živi kao egzemplum prema kojem treba graditi budućnost."⁴³

Šijaković produbljuje organski svijet kulturnom i povijesnom dimenzijom te dovodi do identifikacije nacionalnoga prostora s krajolikom u zemljopisnom smislu i poviješću nacije. Ostvaruje simbiozu zajednice, kulture i povijesti s prostorom. Spajajući zajednicu s prostorom naturalizirao je povijesna mjesta i spomenike, a pejzažni prostor ispunio povijesnim i kulturnim supstratima. Šijaković je u svoj krajolik upisao političke i nacionalne ideologeme svojega vremena jer *Kolo gorah*, djelo XIX. stoljeća kada su književna i društveno-politička praksa povezane, a književnost često u funkciji promocije političkih ciljeva i drugih ideja, pledoaje je preporodnih ideja.

⁴¹ Curtius, isto.

⁴² Tradicionalne vrste retorike: juristička ili forenzična (bavi se prošlošću), savjetujuća ili deliberativna (bavi se budućnošću) i epideiktika (hvali ili kudi te postavlja mjerila).

⁴³ Grassi, str. 92 – 94.

5. Nacionalni čovjek i zajednički teritorij

Prirodni krajolik, povijesna mjesta i spomenička baština te urbani prostori sudjeluju u oblikovanju strategije pozitivne samoprezentacije. U prostoru u kojemu srećemo sadašnjost i svakodnevni život s poslovima i zabavom običnoga čovjeka, ali i bolešću, Drugi je oblikovan po načelu jednakosti bez obzira na njegov rodni, klasni ili nacionalni identitet:

Rudne vode i nje moram ovde,
Iz pod ovih koje teku gorah,
Stradajućeg blago čovječanstva,
I nje ove napomenut moram,
L i p i k jedan, druga D a r u v a r je,
Podar božji, obo od naravi,
Od naravi iztičuće vrilo,
Podar božji, dobrotvor prejasna,
Vlastelinstva Slavnih Jankovića,
Koje blagom doista naměrom,
Prostu narav umětno olěpša
Što uzida poleg obog vrila,
Što uzida krasna pribežišta,
A u svakom otvori kupala,
Za sve, bolom koji su nemoćni,
Bili Slavi, bili inostrani.
Brez razlike spola, i naroda,
Nižjeg stanja, i višjeg plemena,
Brez razlike svim se ovde daju,
Bili 'z bližnjih ol' iz daljnih stranah,
Parovitih iz vrila lěkovi,
Za neznatnu, i za malu cěnu,
A sirotam i brezplatno silnim. (22)

Idiličan prostor organskoga svijeta u funkciji je ostvarivanja nacionalne kohezivizacije i zajedničkih ideala: slobode, sloge i zajedništva. Zamišljeni je kolektivitet idealan. Ponajprije je to vidljivo u ideologemima,⁴⁴ kojima Šijaković označava nacionalni prostor i zajed-

⁴⁴ "... ideologem u širem smislu definiramo kao način upotrebe ideologije u književnosti ili – u užem – kao ideološku značajku nekog pisca ili djela, odnosno element književnoumjetničke strukture koja sadržava

nicu. Zapravo, kroz antroponime Slavi, Jugoslavi, Hrvati, Slavonci i njihove izvedenice, etnike i ktetike možemo uočiti manifestiranje nacionalnoga prostora kroz problem njegova širenja i sužavanja.

Problem širenja i sužavanja nacionalnoga prostora i mogućega državnoga teritorija usklađen je s političkom situacijom i vremenom kada je ilirsko ime potpuno zabranjeno 1843., a 1845. zabrana se odnosila na uporabu u političkom smislu. Naime, za potrebe izvanjskoga čitanja treba se podsjetiti da *Kolo gorah* pripada kasnom romantizmu i vremenu kada je 1851. carskim patentom ukinut oktroirani ustav, Franjo Josip preuzima svu vlast postavši apsolutistički vladar, a slijedi vrijeme Bachova apsolutizma tijekom šestoga desetljeća XIX. stoljeća. U Šijakovićevu *Kolu gorah* najfrekventniji su ideologemi *Slavi*, *Slavstvo*, *Slavjanin*, *slavsko*, *slavjansko*, *sve-slavjanske*, potom *slavonski*, *Slavonka* te se po jednom javljaju *Hrvatska* i *Jugoslavi*:

Na svog roda slavu i veselje,
Milog roda, roda Slavjanskoga. (7)

Mlogoga su u svom kolu ovom,
Pleterničke domorodne Vile,
Mlogoga su u njem odhranile,
Mlogog muža vrjednog Slavjanina,
Do lovorah mlogoga privele, (12)

A Orljava potok je mileni,
Staroslavskih plivačica Vilah,
Po kom brode iduć u pohode,
Uzajemstva Sve-slavjanskog Vile... (11)

A Slavonski od stakla mejdane... (23)

Starodavnoj u prošlosti slavskoj... (22)

Oj starice zlatokoso stara,
Najstaria Majke Slavianke
Najstaria oj kćerko Slavonko! (30)

Oj Požego od starinah grade, (...)

ideološku obavijest po načelu *ideologija izriče, ideologem ističe...*"

Vinko Brešić, *Literatura kao ideologem, Ante Kovačić i pravaštvo*, Umjetnost riječi, god. 35, br. 1, Zagreb, 1991., str. 47.

Stara slava da ti neugine,
Najstariji grade si Slavonski... (5 – 6)

A vi gore okolo P a k r a c a ,
Sve do gorah junačke Hervatske,
Pol-zapadni i polu sjevni,
Zlatnom-dolu, vi ste vėnac verli... (20)

I pod verlim Otcem i Biskupom,
Neposrednim tvojim Poglavarom,
(Koi u prvom Jugoslavah gradu,)
Pervi veće Nad-Biskupe sėdi. (6)

U tim ideologemima zapravo iščitavamo političke ideje i duh hrvatskoga narodnoga preporoda te prepoznajemo u njih upisan koncept sveslavenstva, slavenstva, jugoslavenstva, hrvatstva i slavonskoga regionalizma i partikularizma.

Apologetski govor s istaknutim preporodnim idejama *Kolo gorah* završava apelom i eksklamacijom Požegi o potrebi slavenske povezanosti izraženoj kolom naroda i zagrljajem kao što gore opkoljuju i obgrljuju najstariji slavonski grad. Kolo tako, osim denotativnoga značenja, dobiva nekoliko konotacija. Kolo gora odnosi se na prirodna dobra, što okružuju Požegu (“Evo tvojih zelen kolo” 29), potom na vilinsko kolo koje vile izvode u dolu, gori i dubravi (“Po gorah se kolo Vilah vodi” 25), a u njega se uključuje i narod, te “veseli pozdrav” završava kolom u kojega su pozvani i drugi slavenski narodi pa možemo reći kako je prostor dobio kakvoću nacionalnoga i ideologijom ispunjenoga prostora, a motiv kola nekoliko konotacija, zahvaljujući tropičnosti i figurativnosti jezika Šijakovićeve djela:

Sve u kolo primami u svoje,
I rodjeni tví koji su sinci,
I koji su surodice samo,
Ili sinci, jadni odpadnici,
Slavjanskoga ako su kolėna –
U zagerljaj tvoj sve ih poprimi,
I ako im s’ ničim neuzmogneš,
S’ blagoslovom uzmogni tvojime,
Pa sad veće skup sa tvojim Vilam
S’ Bogom navėk i ostaj mi zdravo! (31)

Budući da je *Kolo gorah* moglo pokazati učinkovitost u izvanknjiževnoj, izvan-tekstualnoj zbilji, ne čudi da je na impresumu knjige udaren pečat ZA CENZURU jer su za Beč ilirizam i slavenstvo bili “prijetnja zbog svojih južnoslavenskih horizonata što su se u svakom trenutku mogli preobraziti u politički program slavenskog ujedinjenja”,⁴⁵ čime je i sudbina toga djela zapečaćena na neko vrijeme, a njegov je autor, nekoć aktivno uključen u vjerski, prosvjetni, kulturni i javni život, ostao zaboravljeni, zanemareni hrvatski pisac. Na taj je način *Kolu gorah* onemogućeno postići konkretne učinke djelujući na adresate, posebice na njihov svjetonazor i ideologiju. S aspekta Austinove teorije govornih činova, koja kaže da je jezik performativan i podložan sretnom ili nesretnom ishodu, mogli bismo ustvrditi da je *Kolo gorah* postiglo uspjeh koji ga je potom osudio na neuspjeh zbog sposobnosti jezika da nekoga zavede, a mogao bi biti povodom i predmetom izvanjskomu čitanju književnosti, koje podrazumijeva uvažavanje povijesnih, socijalnih, političkih i biografskih činjenica.

6. Zaključak

“Bonus poeta et illyrica lingua bene gnarus” Oto Šijaković, odrastao okružen kulturno-povijesnim ljepotama Iloka i Srijema u atraktivnom prirodnom okruženju na dominantnom platou iznad Dunava, svoju ljubav prema Slavoniji i njezinu najstarijem gradu Požegi potvrdio je stihovima “veselim pozdravom” *Kolo gorah* (1851.), stvorivši književni prostor s referencijama na konkretan, geografski prostor i primijenivši idealizaciju na vremenskoj osi sa slavnom prošlošću, lijepom sadašnjošću i sretnom budućnošću te na društvenoj razini s pozitivnim ljudima u idealnoj državnoj i crkvenoj zajednici. Pokazali smo da je Šijakovićev romantičarski krajolik kao organski svijet i književni prostor bio povodom i polazištem za stvaranje knjiškoga svijeta idile i njezina idealizirana prostora, potom da se povijest može utisnuti u krajolik i dati mu odlike kolektivnoga, nacionalnoga prostora i u nj unijeti političke ideale i svjetonazorna uvjerenja, potom ga se može spiritualizirati unošenjem nadnaravnih bića podrijetlom iz mitologije ili pak promatrati kao djelo Božje objave, kao “podar Božji”.

Izvori i literatura

Biti, Vladimir, *Pojmovnik suvremene književne teorije*, Matica hrvatska, Zagreb, 1997.

Brnčić, Jadranka, *Književni prostor i ruska semiotička škola*, Umjetnost riječi, god. 42, br. 2, Zagreb, 1998., str. 125 – 140.

Brunčić, Dubravka, *Nacionalno-integracijska paradigma u tekstovima slavonskih romantičarskih pjesnika*, Znanstveni skup Slavonski dijalekt, *Šokačka rič* 5, Zajednica kulturno-umjetničkih djelatnosti Vukovarsko-srijemske županije, Vinkovci, 2008., str. 179 – 212.

⁴⁵ Joanna Rapacka, *Leksikon hrvatskih tradicija*, Matica hrvatska, Zagreb, 2002, str. 82.

- Curtius, Ernst Robert, *Evropska književnost i latinsko srednjovjekovlje*, Matica hrvatska, Zagreb, 1971.
- Felman, Shoshana, *Skandal tijela u govoru*, Naklada MD, Zagreb, 1993.
- Grassi, Ernesto, *Moć mašte, Uz povijest zapadnog mišljenja*, Biblioteka Suvremena misao, Školska knjiga, Zagreb, 1981.
- Hrvatska riječ u Srijemu*, Antologija srijemskih pisaca, priredio Dubravko Horvatić, Ogranak Matice hrvatske Tovarnik, Zagreb, 1995.
- Kravar, Zoran, *Nepravilni stih Franje Cirakija i srodne pojave u europskom pjesništvu 18. i 19. stoljeća*, u knjizi: Tema "stih", ZZK Filozofskoga fakulteta, Zagreb, 1993.
- Lachmann, Renate, *Phantasia, Mamoria, Rhetorica*, Matica hrvatska, Zagreb, 2002.
- Marjanić, Suzana, *Imaginarij mitske botanike u Pričama iz davnine*, Republika, god. 55, br. 7 – 9, Zagreb, 1999., str. 196 – 212.
- Rapacka, Joanna, *Leksikon hrvatskih tradicija*, Matica hrvatska, Zagreb, 2002., str. 82.
- Smith, Anthony D., *Nacionalizam i modernizam*, Kritički pregled suvremenih teorija nacija i nacionalizma, Zagreb, 2003.
- Stamać, Ante, *Romantička metafora*, u: *Passim*, Logos, Split, 1989.
- Šijaković, Oto, *Kolo gorah iliti pozdrav veseli prastaromu i veleslavnomu Požege gradu i velerodnim njegovim vilam, u znak dubokoga počitanja velečastnomu i veleučenom otcu Kaji Agjiću, manastira požeškoga gvardianu i cesar. kralj. Gymnasie požeške upravitelju po Ottonu Šiakoviću u istomu učilištu pšništva učitelju dne 1. svibnja 1851. prikazano i spjevano u Požegi*, Zagreb, 1862.
- Šijaković, Oto, *O važnosti i pèrvenstvu verozakonskoga podučavanja mladeži na učilištih*, Godišnje izvèstje c. k. Požeškoj gimnazii sa četiri razreda koncem školske godine 1854.
- Šijaković, Oto, *Čestitka pedeseto-godišnjem misniku velečastnom i velerodnom Otcu Dominiku Kirchmayeru, C. K. Učilišta Požeškog Učitelja, Deržavnom Tajniku I Savjetniku Izsluženom, Triput Već Deržavniku, I Sadanjem Deržave Kapistranske Velevrèdnomu Čuvaru Na Blagdan Druge Mlade Mise Po Othonu Šiakoviću, Iste Derževe Svetjenuki, U znak predubokoga strahopočitanja, i nepokolebive sinovske harnosti posvetjena*, Baja, 1867.
- Šijaković, Oto, *Ode Honoribus Admodum Reverendi Patris Josephi Matzek, SS. Theologiae et Juris Ecclesiastici Licentiati, eiusdemque Lectoris Jubilati, tertium Ex-Ministri Provincialis Senioris, Ex-Definitoris totius Seraphici Ordinis, Ex-Commissarii Visitatoris et actualis Terrae Sanctae Commissarii Generalis, et Deeani Provinciae, Occasione Secunditiarum, Die 16. Augusti Anno R. S. 1867.*, In perpetuum amoris pignus oblata Bajae a p. Othone Šiaković, Eiusdem Provinciae Alumno, 1867.
- Škarić, Ivo, *Temelji suvremenoga govorništva*, Školska knjiga, Zagreb, 2003.

Zbornik radova o Kaji Agjiću, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Centar za znanstveni rad Vinkovci, Posebna izdanja VIII., Vinkovci, 1996.

Zima, Luka, *Figure u našem narodnom pjesništvu s njihovom teorijom*, Pretisak izd. JAZU iz 1880., Globus, Zagreb, 1988.

SUMMARY

Anica Bilić

THE SPACE IN *KOLO GORAH* (1851) BY OTO ŠIJAKOVIĆ

Our interpretation of *Kolo gorah iliti pozdrav veseli prastaromu i veleslavnomu od Požege gradu i velenarodnim njegovim vilam*, a composition in verse by Oto Šijaković (Ilok, 1823 – Bač, 1878), a Franciscan priest and poet, written and performed in 1851 in Požega and published in Zagreb in 1862, focuses on the space in which the action takes place.

As *pozdrav*, a greeting, is part of social behavior, *Kolo gorah* is first analyzed as a speech act according to John Austin's speech act theory. The analysis of the ideologemic aspect, with reference to Russian semiotic theorists, namely Lotman and Toporov, confirms that the landscape can be turned into a symbol and, as a literary space, it can express non-spatial relations and form social, political and ideological aspects of one's worldview. Since the landscape in *Kolo gorah* is formed as an idealized and national space, the analysis is focused on the way this work fits into the literature of Croatian Romanticism and its role in national integration processes which took place in the 19th century.

Being based on theories of nations and nationalism by Benedict Anderson, Eric Hobsbawm and Anthony D. Smith, the role of this work in the shaping of the national identity has been analyzed from the following thematic aspects: collective past, present and future, mutual space, mutual culture and national man.

Although referring to concrete geographical locations and hills surrounding Požega, the literary space in *Kolo gorah* is idyllic and in it Oto Šijaković incorporates a historical and cultural dimension, political ideas and worldviews, and then spiritualizes it by introducing mythical creatures and perceiving it as part of God's announcement. In the shaping of the literary space, the author uses idealizations in the form of a glorious past, beautiful present and joyful future on the time axis, and in the form of positive people living in an ideal state and church community on the social axis.

Key words: *Oto Šijaković; landscapes; literary space; national integration paradigm; romanticism*